

Varian Dialek Melayu Tioman-Aur-Pemanggil: Analisis Linguistik Bandingan

Norfazila Ab. Hamid

norfazila@kuis.edu.my

Malay Language Unit,

Department of Civilization and Human Potential/Graduate School,
Selangor International Islamic University College

Rahim Aman (*Corresponding author)

tuntas@ukm.edu.my

Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan,
Universiti Kebangsaan Malaysia

Shahidi A.H.

zedic@ukm.edu.my

Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan,
Universiti Kebangsaan Malaysia

ABSTRAK

Kajian tanah air umat Melayu (bangsa Austronesia) tidak pernah berhenti dibincangkan baik oleh ilmuan dalam bidang kebudayaan mahu pun linguistik. Ada yang mengatakan bahawa umat Melayu ini berasal daripada China dan Taiwan, dan ada yang mengatakan mereka tidak berasal daripada mana-mana, dan wilayah Nusantara inilah merupakan tanah air mereka. Berlandaskan pernyataan di atas, maka pengkaji berpendapat bahawa masih ada jaringan dialek Melayu yang belum dikaji dengan tuntas. Oleh itu, kajian ini memfokuskan ke atas keberadaan dialek Melayu di wilayah Barat Daya Laut China Selatan, iaitu mencakupi Pulau Tioman-Aur-Pemanggil. Kajian ini adalah salah satu usaha untuk membincang status inovasi bersama yang wujud dalam ragam di Tioman-Aur-Pemanggil. Perbincangan berkaitan inovasi bersama dialek Pulau Tioman-Aur-Pemanggil ini menggunakan kaedah perbandingan kualitatif. Bagi memperoleh ciri inovasi bersama, perbandingan fonem vokal, diftong dan konsonan dilakukan antara bahasa Melayik Purba dengan dialek Pulau Tioman-Aur-Pemanggil. Hasil perbandingan memperlihatkan adanya ciri inovasi dan retensi yang diturunkan dalam dialek Pulau Tioman-Aur-Pemanggil dalam varian semasa iaitu Tekek, Juara dan Salang. Sehubungan itu, dengan adanya data linguistik ini, memperlihatkan bahawa, umat Melayu atau bangsa Austronesia sebenarnya telah lama menjadikan wilayah Nusantara ini sebagai wilayah hunian mereka. Justeru, tanggapan tokoh-tokoh linguistik Barat yang mengatakan bangsa ini produk dari utara (China dan Taiwan) sama sekali tidak benar.

Kata kunci: kaedah perbandingan; perbandingan kualitatif; vokal; diftong; konsonan

Tioman-Aur-Pemanggil Malay Dialect Variants: A Comparative Linguistics Analysis

ABSTRACT

Studies on the Malay homeland (Austronesian) have never been ceased to discuss by neither scholars of cultural studies nor linguistics. There were claims that the Malays came from China and Taiwan, and nowhere else in the world but this archipelago. In this regard, we argue that the relation among Malay dialects has not been studied thoroughly. Therefore this study focuses on the existence of Malay dialects in the southwest territory of the South China Sea covering Tioman Island-Aur-Pemanggil. This study attempts to discuss the status of joint innovation inherent in the Tioman Island-Aur-Pemanggil dialects. The discussion on the joint innovation of the Tioman Island-Aur-Pemanggil dialects uses qualitative comparative methods. In order to obtain the joint innovation features, comparison of vowels, diphthongs and consonants between ancient Malay and Tioman Island-Aur-Pemanggil dialects was conducted. The discussion shows there are innovation and retention features inherited in the Tioman Island-Aur-Pemanggil dialects of Malay in Tekek, Juara and Salang variants. By having the linguistics data, it reveals that Malays or Austronesian people had made the archipelago as their residential area. Thus, Austronesian people were originally from the north (China and Taiwan) as claimed by western linguists is untrue.

Keywords: comparative linguistics; qualitative comparison; vocal; diphthong; consonant

PENGENALAN

Keutuhan ilmu linguistik bandingan sebenarnya berpaksi kepada usaha-usaha merekonstruksi bentuk purba bahasa manusia. Usaha ini adalah lahir daripada cetusan buah fikiran semua ahli linguistik bandingan untuk membina semula bahasa purba tersebut yang pernah dituturkan oleh penutur-penutur bahasa tersebut pada satu ketika dahulu sebelum bahasa itu terpisah-pisah menjadi serangkaian cabang-cabang yang dilihat melalui pembinaan rajah pohon. Melalui pembinaan rajah pohon inilah akhirnya menurun dan melahirkan bahasa yang dituturkan pada masa kini.

Oleh itu, bagi memenuhi tuntutan tugas hakiki ahli linguistik bandingan, maka kajian ini bertujuan untuk membuat perbandingan antara BMP (Bahasa Melayik Purba) dengan DMTAP (Dialek Melayu Tioman-Aur-Pemanggil) yang dibatasi oleh aspek perubahan fonem dan fonotaktik bagi mengesan aspek-aspek kedinamikan dan ketahanan bahasa¹. DMTAP yang dimaksudkan ini ialah dialek yang tersebar luas di beberapa kawasan tertentu dan tentunya melewati batasan geografi setempat di Pulau Tioman-Aur-Pemanggil. Sehubungan itu, kawasan kajian ini ialah kawasan yang menduduki persisiran pantai yang merangkumi kawasan dari persisiran pantai Laut Cina Selatan. Sebenarnya, kawasan yang dinyatakan di atas wujud beberapa buah kampung, namun untuk kajian ini, pengkaji hanya mengkaji tiga buah kampung iaitu Tekek, Juara dan Salang yang dianggap dapat mewakili keseluruhan varian DMTAP ini.

Berdasarkan kekangan waktu yakni dalam tempoh setahun sahaja, dan batas kajian yang agak terhad, perbandingan leksikal dan aspek klasifikasi tidak akan disentuh dalam kajian ini. Perbandingan fonem dan perubahan fonotaktik BMP dengan varian DMTAP dimulai dengan perbincangan;

¹Bahasa adalah dinamik sifatnya, tidak statik. Betapa dinamiknyanya bahasa berkaca pada keupayaan untuk berubah. Bahasa berubah akibat daripada faktor masa dan geografi serta faktor-faktor intralinguistik (Collins, 1989, xxx)

- i. perbandingan vokal BMP dengan varian DMTAP,
- ii. perbandingan diftong BMP dengan varian DMTAP dan
- iii. perbandingan konsonan BMP dengan varian DMTAP.

Hasil perbandingan yang akan dilakukan nanti dapat memperlihatkan bahawa terdapat beberapa fonem yang masih dikekalkan (retensi)² dalam beberapa varian DMTAP dan terdapat juga beberapa fonem varian DMTAP yang telah mengalami perubahan (inovasi)³ daripada bahasa induknya iaitu BMP.

PERMASALAHAN KAJIAN

DMTAP adalah sekelompok dialek yang wujud di pulau Tioman, Aur dan Pemanggil. Berdasarkan kajian yang telah dilakukan, wujud tiga tiga variasi dialek di sini, iaitu variasi Tekek, Juara dan Salang. Collins (1985) telah meletakkan kumpulan dialek ini memiliki hubungan yang erat dengan dialek Melayu di Borneo, iaitu dialek Melayu Sarawak dan bahasa Iban. Beberapa ciri yang dikongsi bersama, antara lainnya ialah penokokan /-?/ pada beberapa kata yang berakhir dengan vokal dan adanya penyingkatan kelompok NK (nasal-konsonan) dalam kata trisilabik (Collins, 1984). Berdasarkan pengulasan tentang tulisan dan kajian lampau yang telah dilakukan terhadap dialek Pahang, pengkaji mendapati bahawa hanya ada satu kajian sahaja terhadap dialek Melayu Tioman ini yang dilaksanakan oleh Collins (1984). Selebihnya, terdapat dua kajian yang mengkaji dialek Hulu Pahang iaitu Asmah Hj. Omar (2008) dan Ajid Che Kob dan Mohd Tarmizi Hasrah (2009). Selanjutnya, kajian Ismail Hussein (1973) pula hanya mengkaji penggunaan kata ganti nama diri pertama di Kuala Lipis dalam kajiannya, tetapi perbincangannya terhenti setakat itu sahaja. Apa yang boleh dikatakan di sini, semua kajian yang telah dilaksanakan oleh pengkaji sebelum ini, didapati semua kajian terdahulu tidak menyentuh aspek diakronik dialek Tioman apatah lagi menumpukan pada usaha-usaha perbandingan.

Kajian terdahulu dilihat banyak menyentuh tentang menentukan status dialek Pahang. Namun begitu, dalam menentukan dialek Pahang ini, timbul kerumitan dalam menentukan status dialek Pahang. Kerumitan ini sangat jelas seperti yang terpapar dalam kajian Ismail Hussein (1973), apabila beliau mengatakan bahawa "*Pahang states is the most "unstable" dialectically, there is no one defined detected, as it is, but highly mixed*" (Ismail Hussein, 1973, hlm. 78). Kemungkinan yang boleh difikirkan mengapa Ismail Hussein menarik kesimpulan sedemikian berkait dengan pemilihan kawasan kajian. Hal itu dapat dikesan daipada contoh yang dikemukakan, iaitu di pertengahan Sungai Pahang (atau mungkin kawasan ini termasuk Temerloh?) dan juga Raub. Malah, akui Ismail Hussein, di kawasan yang terakhir itu lebih rumit disebabkan keragaman dialeknnya.

Sehubungan itu, Asmah Hj. Omar (2008) kelihantannya turut bersetuju dengan Ismail Hussein (1973). Namun, bagi Asmah Hj. Omar di samping ciri linguistik yang bercampur baur, wujud juga ciri yang dianggapnya sebagai ciri khas dialek Pahang. Kesimpulan Asmah Hj. Omar seperti yang terdapat dalam buku *Susur Galur Melayu*, memang jelas bahawa faktor kawasanlah yang menyebabkan kerumitan dalam menentukan status dialek Pahang. Hal ini kerana menurut Asmah Hj. Omar, terdapat kawasan yang dikategorikan sebagai mengekalkan ciri dialek Pahang. Tetapi, terdapat juga kawasan yang menunjukkan fenomena yang sebaliknya, iaitu penyimpangan daripada ciri dialek tersebut. Bahkan, di kawasan tersebut ciri dialek lain lebih menonjol berbanding ciri dialek Pahang. Percampuran ciri

²Retensi ialah pengekaln ataupun tidak berubah fonem-fonem dan leksikal BMP dalam varian DMTAP. Dengan kata yang lebih mudah fonem dan leksikal asal diturunkan ke dalam varian semasa yang sama bentuknya dengan fonem dan leksikal BMP.

³Inovasi ialah fonem-fonem dan leksikal yang telah mengalami perubahan daripada bentuk asalnya.

linguistik di Pahang turut diakui oleh Collins (1983). Bagi beliau, terdapat dua ciri dialek yang menonjol, iaitu ciri dialek Pantai Timur dan ciri dialek luar Pantai Timur. Walau bagaimanapun, di samping mengakui adanya percampuran itu seperti juga pengkaji lain, Collins (1983) masih tetap beranggapan bahawa dialek Pahang memiliki ciri tersendiri, iaitu penyesuaian vokal yang hadir sebelum konsonan [\pm koronal]. Disebabkan ciri itulah, pada Collins (1983), yang mewajarkan wujudnya penamaan dialek Pahang.

Seterusnya, usaha pengelompokan dibuat misalnya oleh Ismail Hussein (1973), Asmah Hj. Omar (2008) dan Collins (1983) dan Mohd Tarmizi Hasrah (2012) dapatlah dikatakan bahawa semua pengelompokan tersebut dibuat melalui kaedah kualitatif. Kaedah ini dilakukan berdasarkan perbandingan antardialek untuk mengesan perbezaan dialektal. Mana-mana dialek yang memperlihatkan persamaan ciri linguistik akan dikelompokkan dalam kumpulan yang sama. Sebaliknya, jikalau ada perbezaan, maka dialek itu berada dalam kelompok yang berbeza.

Antara yang terawal melakukan pengelompokan dialek Pahang ialah Ismail Hussein seperti yang terkandung dalam tulisannya pada tahun 1973 itu. Oleh kerana dialek Pahang seperti andaian Ismail Hussein (1973), memperlihatkan ciri percampuran, maka dialek ini dikelompokkan dalam “dialek campuran”. Dalam kelompok tersebut, dialek Pahang diletak bersama-sama dialek Linggi, dialek Jelebu dan dialek Segamat (Ismail Hussein, 1973, hlm. 74).

Berbeza dengan Asmah Hj. Omar (1991, hlm. 26), dialek Pahang yang dicirikan oleh kelainan pepet harus digolongkan di bawah Kelompok Selatan yang turut mengandungi dialek Selangor, dialek Melaka, dialek Johor dan dialek Perak Selatan. Walau bagaimanapun, dalam tulisan yang lain, Asmah Hj. Omar (1991) mengubah semula pengelompokan awal itu. Menurut Asmah Hj. Omar (2008, hlm. 58), dialek Pahang tidak tergolong dalam Kelompok Selatan, tetapi berada bersama-sama dialek Kelantan, dialek Terengganu dan Patani. Dalam tulisan yang sama juga, Asmah Hj. Omar turut menyentuh tentang pengelompokan dalaman (*internal classification*) dialek Pahang apabila beliau membahagikan dua kumpulan varian yang terdapat di Pahang. Pertama, kumpulan yang memperlihatkan ciri am dialek Pahang seperti varian Pekan-Benta-Raub. Kedua, kumpulan yang memperlihatkan ciri percampuran seperti varian Kuala Lipis-Bentong-Hulu Tembeling-Rompin-Temerloh.

Melihat kepada hasil kajian lampau ini, pengkaji beranggapan bahawa seharusnya, pengelompokan varian perlu dilandaskan kepada sebuah metodologi yang kukuh dan menyakinkan sebagaimana yang dilaksanakan oleh Mohd Tarmizi Hasrah (2012). Namun kajian Mohd Tarmizi Hasrah (2012), ini hanya terlibat di Hulu Sungai Tembeling. Sehubungan dengan itulah diperlukan disiplin linguistik perbandingan sejarawi yang bermatlamat untuk merekonstruksi induk varian-varian tersebut. Hasil rekonstruksi itu akan menyingkapi tabir ciri inovasi dan retensi (Collins, 1989; Fox, 1995; Mahsun, 1995). Dengannya pasti akan memungkinan sebuah pengelompokan varian yang benar-benar kukuh.

Melihat kepada kajian lepas, pengelompokan yang dilakukan tidak didasarkan kepada ciri inovasi atau ciri retensi. Sebaliknya, perkara itu hanya disandarkan melalui kaedah perbandingan antardialek, yakni dengan hanya membandingkan fonem sesebuah varian dengan varian yang lain untuk mengesan ciri persamaan dan perbezaan. Jika wujud persamaan, maka varian tersebut akan digolongkan dalam satu kelompok yang sama. Sebaliknya, jika terdapat perbezaan, maka varian yang memperlihatkan ciri itu tidak termasuk dalam kelompok yang memiliki persamaan itu tadi.

Kenyataan ini bukan bermakna pengkaji ingin meminggirkan kaedah perbandingan antardialek di suatu sudut yang terpencil. Kaedah ini juga penting untuk menguji teori penyebaran dialek Melayu. Harus jelas bahawa salah satu matlamat disiplin linguistik perbandingan sejarawi adalah untuk mengelompokkan atau mengklasifikasikan bahasa atau

dialek. Ini juga bererti untuk melihat kekerabatan antara bahasa atau dialek. Melalui kaedah rekonstruksi dan klasifikasi evolusi kesejarahan sesuatu bahasa atau dialek tersebut dapat dikesan. Justeru, penulis beranggapan bahawa penerapan disiplin linguistik perbandingan sejarawi berupaya mengatasi kekangan kajian lalu.

Kelompongan dan kelemahan yang wujud dalam pengelompokan sebelum ini bukan bermakna kajian terdahulu harus ditolak, sebaliknya dengan kajian lamalah menjadi satu titik tolak untuk kajian baharu yang lebih terbina dan terarah dalam membina kerangka konseptual yang asasi tentang keberadaan varian-varian yang wujud di Pahang khususnya, dan di DMTAP khususnya. Usaha para linguis sebelum ini seharusnya dihargai kerana mereka telah meletakkan batu asas kepada pengelompokan dalaman dialek Pahang walaupun tidak melibatkan DMTAP.

Hasil daripada sedikit-sebanyak perbincangan yang dilakukan terhadap kajian lampau ini telah memperlihatkan pelbagai permasalahan yang timbul. Namun begitu, permasalahan yang timbul ini bukanlah bermakna kajian lampau itu tidak tepat dan baik tetapi kajian terhadap DMTAP memerlukan lagi satu kesinambungan kajian yang lebih berpada.

Oleh itu, apa yang dapat disimpulkan di sini ialah asas permasalahan dalam kajian ini adalah salah satu usaha untuk mencari inventori yang sebenar-benar wujud dalam DMTAP dan membandingkannya dengan BMP bagi melihat ciri retensi dan inovasi yang wujud dalam DMTAP ini. Asas perbincangan ini bertitik tolak daripada susunan bahasa Melayik Purba oleh Adelaar (1985). Semua permasalahan yang muncul ini akan dijawab berlandaskan pendekatan linguistik perbandingan kualitatif, iaitu melalui kaedah perbandingan dalaman dengan menggunakan peristilahan Collins (1997) sebagai linguistik perbandingan tradisional.

Pewajaran dengan penerapan kaedah linguistik perbandingan kualitatif ini adalah bertujuan bagi memastikan hasrat pengkaji pada peringkat awal lagi pada bahagian ini untuk melakukan perbandingan BMP dengan varian DMTAP dicapa kerana belum ada pengkaji terdahulu menerapkan perbandingan tradisional ini dalam mengkaji DMTAP ini. Keupayaan perbandingan kualitatif dalam melakukan rekonstruksi ini akan menghasilkan satu keputusan lain yang lebih baharu berbanding dengan perbandingan kuantitatif berlandaskan pendekatan leksikostatistik (Rahim Aman, 2008).

Ringkasnya, apa yang boleh dikatakan di sini, kajian DMTAP dari tahun 1912-2012 memperlihatkan satu perkembangan kajian yang boleh dikatakan sebagai satu usaha yang tidak pernah putus dilakukan oleh para pengkaji untuk mengungkap dialek Pahang ini. Usaha yang telah dilaksanakan oleh para pengkaji ini harus dipuji memandangkan dengan kajianlah masyarakat dunia akan lebih mengenali dan memahami norma sesebuah masyarakat. K

Berdasarkan kajian lepas menunjukkan bahawa terdapatnya beberapa kekurangan dan kelonggaran terhadap kajian terdahulu. Justeru, kelemahan dan kelonggaran yang terdapat dalam kajian terdahulu telah menjadi perintis kepada pengkaji untuk menerokai kajian DMTAP dengan lebih mantap. Oleh itu, himpunan penyelidikan kajian lampau terhadap bahasa yang dikaji telah memberikan gambaran kepada pengkaji untuk menghasilkan satu kajian baharu dan menghasilkan pendeskripsian yang lebih berpada. Tidak keterlaluan di sini, pengkaji menyatakan bahawa kajian ini adalah satu kajian rintis yang dilakukan berkait dengan ilmu perbandingan dalam DMTAP ini.

OBJEKTIF KAJIAN

Kajian perbandingan terhadap DMTAP ini dilaksanakan kerana belum ada kajian terdahulu yang menggunakan perbandingan kualitatif dalam meneliti DMTAP. Sekiranya adapun pendekatan yang telah dijalankan oleh kajian terdahulu menyentuh aspek lain dan hasilnya masih dilihat lompong. Oleh itu, ekoran daripada beberapa permasalahan dan persoalan dalam kajian lepas, pada asasnya objektif kajian adalah seperti berikut, i) membandingkan

vokal BMP dengan varian DMTAP, ii) membandingkan diftong BMP dengan DMTAP, iii) membandingkan konsonan BMP dengan varian DMTAP, dan iv) menilai status inovasi dan retensi bersama yang hadir dalam ragam DMTAP.

PENDEKATAN KAJIAN

Tatacara kualitatif atau lazimnya lebih dikenali sebagai tatacara perbandingan tradisional (Collins, 1997) sebenarnya telah berakar sejak ilmu ini mula bangkit ke permukaan mandala akademik dunia pada pertengahan abad ke-19 lagi. Penentuan ini dikaitkan dengan kelompok *Neogrammarians*. Pengoperasian tatacara ini adalah dengan membandingkan ciri linguistik, misalnya fonologi atau morfologi bahasa serumpun. Serentak dengan itu, dibina pula perangkat kesepadanan bunyi bagi membolehkan penentuan bentuk-bentuk bahasa purba dilakukan (lihat Shahidi A. H., Rahim Aman & Zulkifley Hamid, 2012, Mohd Tarmizi Hasrah, 2013 & 2014, dan Rahim Aman, 2015). Lalu daripada perbandingan ciri linguistik tersebut dicarikan ciri pengekal (retensi) dan perubahan (inovasi) yang terjadi (lihat Ringe & Eska, 2013). Ciri ini dapat mengukur hubungan dekat-jauh atau pengelasan antara bahasa yang dibandingkan.

Bagi menunjukkan faktor inovasi yang memainkan peranan dalam pengelasan bahasa, baik kiranya kita menggunakan data-data bahasa Polinesia seperti yang telah dipaparkan oleh Crowley (1992).

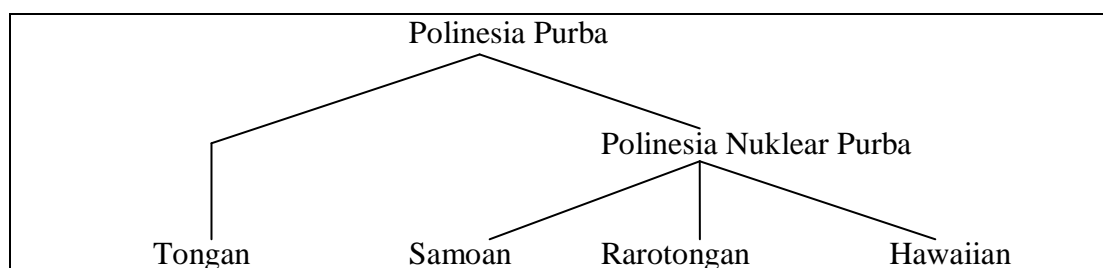
JADUAL 1. Kata-kata berkognat dalam empat bahasa Polinesia

Makna	Tongan	Samoaan	Rarotongan	Hawaiian
tahi	taʔe	tae	tae	kae
bahu	ʔahu	au	au	au
kepala	ʔulu	ulu	uru	poʔo
berdiri	ʔulu	ulu	uru	poʔo
masuk	hake	aʔe	ake	aʔe
	huu	ulu	uru	komo

Sumber: Ubah suai daripada Crowley (1992)

Menurut Rahim Aman (2008, hlm. 31), fonem *h dan *ʔ dalam bahasa Polinesia Purba diiktiraf sebagai fonem purba bahasa tersebut. Kedua-dua fonem purba ini telah mengalami satu anjakan atau inovasi, khususnya dalam bahasa Samoa, Rarotonga dan Hawaii (Jadual 1). Inovasi pertama ialah fonem *h pada posisi awal kata menjadi zero (∅) dalam bahasa Samoa dan Rarotonga. Misalnya bahasa Samoaan /ulu/, Rarotongan /uru/, manakala bahasa Tongan tetap mengekalkan atau meretensikan bunyi purba bahasa Polinesia, iaitu [huu]. Selanjutnya, fonem purba bahasa Polinesia *ʔ pada posisi antarvokal menjadi zero (∅) dalam bahasa Samoaan, Rarotongan, Hawaiian dan tetap mengekalkan /ʔ/ dalam bahasa Tongan. Contoh data, misalnya Tongan [taʔe], Samoaan [tae], Rarotongan [tae] dan Hawaiian [kae]. Pola inovasi bersama yang terjadi di sini ialah fonem purba bahasa Polinesia *h dan *ʔ menjadi zero baik dalam bahasa Samoaan, Rarotongan mahupun Hawaiian. Manakala kedua-dua fonem purba ini direntasikan dalam bahasa Tongan (Rahim Aman, 2008, hlm. 32).

Berdasarkan ciri inovasi bersama yang wujud pada bahasa Samoaan, Rarotongan dan Hawaiian, boleh dikatakan ketiga-tiga bahasa tersebut wujud dalam satu cabang rajah pohon yang sama, manakala bahasa Tongan membentuk cabang yang lain. Rajah pohon untuk menggambarkan pengelasan bagi keempat-empat bahasa ini adalah seperti di bawah (Rahim Aman, 2008, hlm. 32):

RAJAH 1. Klasifikasi bahasa Polinesia Purba

Oleh itu, dalam kajian ini, susunan bahasa Melayik Purba (BMP) oleh Adelaar (1985) akan digunakan sebagai asas perbandingan dalam usaha melihat ciri pengekal dan perubahan DMTAP dari BMP. Adelaar adalah sarjana yang merekonstruksikan BMP (1985). Oleh itu, bagi mencerakinkan hasrat ini, susunan bahasa Melayik Purba dijadikan batu asas dan landasan untuk membandingkan varian DMTAP. BMP ini digunapakai kerana BMP ialah bahasa yang lebih tua dalam dialek Melayu. Justeru, BMP inilah yang dikatakan menurunkan varian kepada dialek-dialek Melayu yang lain. Melalui kaedah perbandingan yang dimanfaatkan inilah maka perbandingan varian antara DMTAP dan BMP dapat dilakukan.

PERBANDINGAN FONEM VOKAL BMP DENGAN DMTAP

Perbandingan fonem atau bunyi vokal ini dilakukan bertujuan untuk mencari inovasi dan retensi kehadiran bunyi vokal pada posisi tertentu kata dalam BMP dengan varian DMTAP. Perbandingan kehadiran dan kesejajaran vokal pada posisi awal, tengah, dan akhir kata dilakukan berdasarkan jenis konsonan iaitu letupan, letusan, geseran, nasal/sengau, getaran, sisian dan separuh vokal. Sebelum membandingkan vokal BMP dengan varian DMTAP, sebaiknya dipaparkan terlebih dahulu vokal BMP yang telah dikemukakan oleh Adelaar (1985). Vokal BMP ialah seperti dalam Jadual 2 berikut;

JADUAL 2. Inventori vokal BMP

Bahagian Kedudukan	Depan	Tengah	Belakang
Tinggi	*i		*u
Separuh Tinggi			
Separuh Rendah		*ə	
Rendah		*a	

Dalam Jadual 2, didapati inventori BMP (Adelaar, 1985) hanya mempunyai 4 vokal purba sahaja. Namun begitu, varian DMTAP mengandungi 6 dan 8 vokal. Berdasarkan analisis data yang dilakukan, pengkaji membahagikan kepada dua kumpulan varian semasa DMTAP iaitu;

- i. kumpulan pertama ialah varian yang memiliki enam vokal /i, u, e, o, ə dan a/ iaitu varian Tekek (VTKK)
- ii. kumpulan kedua ialah varian yang memiliki lapan vokal /i, u, e, o, ε, ɔ, ə, a/ iaitu varian Juara (VJRA) dan varian Salang (VSLG)

Perbezaan jumlah vokal BMP dengan varian semasa DMTAP ini memperlihatkan satu perubahan yang telah berlaku dalam varian semasa ini berbanding dengan bentuk

purbanya. Perbandingan penyebaran bunyi vokal BMP dengan DMTAP yang dianalisis ini ialah berdasarkan vokal depan, tengah dan belakang.

BMP *i

BMP memiliki satu vokal tinggi depan iaitu *i. Vokal BMP *i hadir pada posisi awal kata, suku kata praakhir dan akhir kata dan diturunkan secara langsung dalam semua DMTAP dalam semua posisi kata. Namun begitu, terdapat sedikit perubahan telah berlaku dan sukar dijelaskan dalam beberapa DMTAP terhadap sesetengah data pada posisi awal kata. Pada posisi ini, sesetengah data memperlihatkan inovasi secara sporadik dalam beberapa data DMTAP apabila vokal BMP *i → [ɛ] dalam VJRA dan VSLG, [e] dalam VSLG manakala, data yang lain kekal [i] dalam semua DMTAP pada posisi awal kata. Contoh data ialah seperti berikut:

BMP *ikan ‘ikan’ > VTKK [ikan]; VJRA [ɛkan]; VSLG [ekan];

BMP *ikuꞑ ‘ekor’ > VTKK [ekor]; VJRA, VSLG [ɛkoꞑ];

BMP *ibu ‘ibu’ > VTKK, VJRA [ibu]; VSLG --⁴;

BMP *dzahit ‘menjahit’ > VTKK [mændzəhit]; VJRA [dzəit]; VSLG [mændzəjit];

BMP *kaki ‘kaki’ > VTKK, VJRA, VSLG [kaki];

BMP *tali ‘tali’ > VTKK, VJRA, VSLG [tali].

Jadual 3 di bawah memaparkan perbandingan penyebaran vokal hadapan tinggi /i/ dalam BMP kepada vokal [i], [ɛ] dan [e] dalam DMTAP.

JADUAL 3. Perbandingan penyebaran vokal hadapan tinggi BMP *i > [i] dengan DMTAP

Posisi BMP/DMTAP	Awal Kata	Tengah Kata	Akhir Kata
BMP	*i-	*-i-	*-i
VTKK	[i-]	[-i-]	[-i]
VJRA	*i- → [i-] atau [ɛ-]	[-i-]	[-i]
VSLG	*i- → [i-], [e-] atau [ɛ-]	[-i-]	[-i]

BMP *a

BMP memiliki vokal rendah tengah iaitu *a. Vokal BMP *a hadir pada posisi awal kata, suku kata praakhir dan akhir kata dan diturunkan secara langsung dalam semua DMTAP pada semua posisi ini. Namun begitu, terdapat sedikit perubahan telah berlaku dan sukar dijelaskan dalam beberapa DMTAP terhadap sesetengah data pada posisi tengah dan akhir kata. Pada kedua-dua posisi ini, sesetengah data memperlihatkan inovasi secara sporadik dalam beberapa data DMTAP apabila vokal BMP *a → [ə] dalam VJRA dan VSLG, manakala, data yang lain kekal sebagai [-a-] dalam semua DMTAP pada posisi tengah kata. Seterusnya, sesetengah data memperlihatkan inovasi secara sporadik dalam beberapa data DMTAP apabila vokal BMP *a → [ə] dalam semua varian manakala, data yang lain kekal sebagai [a] dalam semua DMTAP pada posisi akhir kata. Contoh data ialah seperti berikut:

BMP *awan ‘awan’ > VTKK, VJRA, VSLG [awan];

⁴ VSLG menggelarkan ‘ibu’ ialah [mak]

BMP * kanan ‘kanan’ > VTKK, VJRA, VSLG [kanan];
 BMP * dʒatuh ‘jatuh’ > VTKK [dʒatuh]; VJRA [dʒətɔh]; VSLG [dʒatoh];
 BMP * dahan ‘dahan’ > VTKK dahan; VJRA, VSLG [dəhan];
 BMP *apa ‘apa’ > VTKK, VJRA, VSLG [apə].

Jadual 4 memaparkan perbandingan penyebaran vokal hadapan tinggi *a dalam BMP kepada vokal [i] atau [ə] dalam DMTAP.

JADUAL 4. Perbandingan penyebaran vokal hadapan tinggi *a dalam BMP kepada vokal [a] dalam DMTAP

Posisi BMP/DMTAP	Awal Kata	Tengah Kata	Akhir Kata
BMP	*a	*a	*a
VTKK	[a]	[a]	*a > [a] atau [ə]
VJRA	[a]	*a → [a] atau [ə]	*a > [a] atau [ə]
VSLG	[a]	*a → [a] atau [ə]	*a > [a] atau [ə]

BMP *ə

BMP memiliki vokal tengah *ə. Vokal BMP *ə hadir pada posisi awal kata, tengah kata dan suku kata praakhir dan diturunkan secara langsung dalam semua DMTAP pada semua posisi ini. Manakala vokal tengah *ə dalam BMP dalam data yang dibandingkan ini tidak memperlihatkan kehadiran pada posisi akhir kata. Sebaliknya data ini memperlihatkan perubahan secara teratur telah berlaku dalam VTKK apabila vokal tengah ini berada pada suku kata pra akhir kata tertutup apabila vokal /ə/ dalam BMP → *a dalam varian ini. Manakala VJRA dan VSLG berlaku perubahan secara sporadik dalam vokal *ə dalam BMP → [ə] atau [a]. Berikut adalah contoh data:

BMP *əmpat ‘empat’ > VTKK, VJRA, dan VSLG [əmpat];
 BMP *bəsay ‘besar’ > VTKK; VSLG [bəsar]; VJRA [bəsa];
 BMP * dəkət ‘dekat’ > VTKK; VJRA; VSLG [dəkat];
 BMP * maləm ‘malam’ > VTKK; VJRA; VSLG [malam];
 BMP * ləmək ‘lemak’ > VTKK; VJRA; VSLG [ləməʔ];
 BMP * tadʒəm ‘tajam’ > VTKK [tadʒam]; VSLG; VJRA [tadʒəm].

Jadual 5 di bawah memaparkan perbandingan penyebaran vokal tengah *ə dalam BMP → [ə], [a] dalam DMTAP.

JADUAL 5. Perbandingan penyebaran vokal hadapan tinggi *ə dalam BMP → [ə] dengan DMTAP

Posisi BMP/DMTAP	Awal Kata	Tengah Kata	Pra Akhir Kata
BMP	*ə-	*ə-	*ə
VTKK	[ə-]	[ə-]	*ə > [-a]
VJRA	[ə-]	[ə-]	*ə > [ə] atau [-a]
VSLG	[ə-]	[ə-]	*ə > [ə] atau [-a]

BMP *u

BMP memiliki vokal belakang *u. Vokal BMP *u hadir pada posisi awal kata, tengah kata dan suku kata akhir dan diturunkan secara langsung dalam semua varian DMTAP pada semua posisi ini. Data yang dibandingkan ini memperlihatkan perubahan secara sporadik telah berlaku dalam VJRA dan VSLG pada posisi awal kata apabila vokal *u dalam BMP berubah menjadi [ɔ]. Sehubungan itu, inovasi secara sporadik turut berlaku pada posisi tengah kata apabila *u dalam BMP menjadi [u], [o] dalam VTKK dan [ɔ] dalam VJRA dan VSLG, manakala data lain [u] diturunkan secara langsung dalam semua varian. Contoh data ialah seperti berikut:

- BMP *uləy ‘ular’ > VTKK [ula]; VJRA; VSLG [ɔla];
- BMP *duduk ‘duduk’ > VTKK; VJRA; VSLG [duduʔ];
- BMP *mulut ‘mulut’ > VTKK [mulot]; VSLG; VJRA [mɔlot];
- BMP *tulan ‘mulut’ > VTKK [tulan]; VSLG; VJRA [tɔlan];
- BMP *kulit ‘kulit’ > VTKK; VJRA [kulet]; VSLG [kɔlet];
- BMP *kunit ‘kuning’ > VTKK; VSLG [kuniŋ]; VJRA [kɔneŋ];
- BMP *ɣumput ‘rumput’ > VTKK [rumput]; VJRA [ɣɔmput]; VSLG [ɣumput];
- BMP *muntah ‘muntah’ > VTKK [muntah]; VJRA [mɔntah]; VSLG [montah];
- BMP *habu ‘abu’ > VTKK; VJRA; VSLG [abu];
- BMP *batu ‘batu’ > VTKK [batu]; VJRA; VSLG [bətu];
- BMP *bahu ‘bahu’ > VTKK [bahu]; VSLG; VJRA [bəh.

Jadual 6 memaparkan perbandingan penyebaran vokal tengah BMP *u > [u], [ɔ], atau [o] DMTAP.

JADUAL 6. Perbandingan penyebaran vokal hadapan tinggi *u dalam BMP kepada [u] dengan DMTAP

Posisi BMP/DMTAP	Awal Kata	Tengah Kata	Akhir Kata
BMP	*u-	*u	*u
VTKK	[u]	*u > [-u-] atau [-o-]	[u]
VJRA	*u- > [u-] atau [ɔ-]	*u > [-u-] atau [-ɔ-]	[u]
VSLG	*u- > [u-] atau [ɔ-]	*-u- > [-u-] atau [-ɔ-]	[u]

PERBANDINGAN FONEM DIFTONG BMP DENGAN DMTAP

Perbandingan fonem diftong ini dilakukan bertujuan untuk mencari persamaan dan perbezaan kehadiran bunyi diftong pada posisi tertentu kata dalam BMP dengan varian DMTAP. Sebelum membandingkan BMP dengan DMTAP, sebaiknya dipaparkan terlebih dahulu diftong BMP yang telah dikemukakan oleh Adelaar (1985). Diftong BMP ini ialah *aw, *aj. Data yang dibandingkan ini, memperlihatkan BMP *aw dan *aj diturunkan secara langsung dalam semua varian pada posisi akhir kata. Sama dengan bentuk purbanya, kedua-dua diftong ini tidak memperlihatkan kehadirannya pada posisi awal dan tengah kata. Contoh data ialah seperti berikut:

BMP *hidʒaw ‘hijau’ > VTKK [hidʒaw]; VJRA [idʒaw]; VSLG [idʒaw];

BMP *kəʋəbaw ‘kerbau’ > VTKK [kərbaw]; VSLG; VJRA [kəʋəbaw];

BMP *suŋaj ‘sungai’ > VTKK [suŋaj]; VJRA; VSLG [sɔŋaj].

Jadual 7 memaparkan perbandingan penyebaran diftong *aw dan *aj dalam BMP menjadi [aw] dan [aj] dengan DMTAP.

JADUAL 7. Perbandingan penyebaran diftong *aw dan *aj dalam BMP menjadi [aw] dan [aj] dengan DMTAP

Posisi BMP/DMTAP	Awal Kata	Tengah Kata	Akhir Kata
BMP	-	-	*aw dan *aj
VTKK	-	-	[aw] dan [aj]
VJRA	-	-	[aw] dan [aj]
VSLG	-	-	[aw] dan [aj]

PERBANDINGAN FONEM KONSONAN BMP DENGAN DMTAP

Perbandingan fonem konsonan ini dilakukan bertujuan untuk mencari persamaan dan perbezaan kehadiran bunyi konsonan pada posisi tertentu kata dalam BMP dengan varian DMTAP. Perbandingan kehadiran dan kesejajaran konsonan pada posisi awal, tengah, dan akhir kata antara varian DMTAP dilakukan berdasarkan jenis konsonan iaitu letupan, letusan, geseran, nasal/sengau, getaran, sisian dan separuh vokal. Sebelum membandingkan BMP dengan DMTAP, sebaiknya dipaparkan terlebih dahulu konsonan BMP yang telah dikemukakan oleh Adelaar (1985). Konsonan BMP ini ialah seperti Jadual 8 berikut.

JADUAL 8. Inventori konsonan BMP

Cara Sebutan	Daerah Sebutan		Dua-Bibir	Gigi-Gusi	Lelangit Keras	Lelangit Lembut	Pita Suara
	Tbs	Bs					
Letupan/ plosif	Tbs	*p	*t			*k	*ʔ
	Bs	*b	*d			*g	
Letusan/ Afrikat	Tbs				*tʃ		
	Bs				*dʒ		
Geseran/ Frikatif	Tbs		*s				*h
	Bs					*ʎ	
Sengau/ Nasal	Tbs	*m	*n		*ɲ		
	Bs					*ŋ	
Sisian/Lateral	Bs		*l				
Separuh Vokal	Tbs						
	Bs	*w				*j	

BMP *p

Konsonan letupan BMP *p diturunkan secara teratur dalam semua varian pada semua posisi kata. Contoh data ialah seperti berikut:

BMP *pukul ‘pukul’ > VTKK; VJRA [pukol]; VSLG [palu];

BMP *pəʋut ‘perut’ > VTKK [pərut]; VSLG; VJRA [pəʋot];

BMP *əmpat ‘empat’ > VTKK; VJRA; VSLG [əmpat];

BMP *apaʔ ‘bapak’ > VTKK [bapə]; VJRA [bəpaʔ]; VSLG [bapaʔ];

BMP *hisep ‘hisap’ > VTKK [məŋuap]; VJRA [ŋisap]; VSLG --;

BMP *uap ‘menguap’ > VTKK [tadzam]; VSLG; VJRA [saŋap];

BMP *hatep ‘atap’ > VTKK; VSLG; VJRA [atap].

Jadual 9 memaparkan perbandingan penyebaran konsonan *p dalam BMP kepada [p] dalam DMTAP.

JADUAL 9. Perbandingan penyebaran konsonan letupan /t/ dalam BMP disebut sebagai [t] dengan DMTAP

Posisi BMP/DMTAP	Awal Kata	Tengah Kata	Akhir Kata
BMP	*p	*-p-	*-p
VTKK	[p-]	[-p-]	[-p]
VJRA	[p-]	[-p-]	[-p]
VSLG	[p-]	[-p-]	[-p]

BMP *t

Semua varian DMTAP mengekalkan konsonan letupan gigi-gusi BMP *t pada semua kedudukan secara teratur. Contoh data ialah seperti berikut dan Jadual 10 memaparkan perbandingan penyebaran konsonan letupan *t dalam BMP menjadi [t] dalam DMTAP.

BMP *tulan ‘tulang’ > VTKK [tulaŋ]; VJRA; VSLG [tɔlaŋ];

BMP *taŋan ‘tangan’ > VTKK; VSLG; VJRA [taŋan];

BMP *dataŋ ‘datang’ > VTKK; VJRA [dataŋ]; VSLG [dətəŋ];

BMP *hati ‘hati’ > VTKK; VSLG; VJRA [hati];

BMP *kulit ‘kulit’ > VTKK; VJRA [kulet]; VSLG [kɔlet];

BMP *pəyut ‘perut’ > VTKK [pərut]; VJRA; VSLG [pəyot].

JADUAL 10. Perbandingan penyebaran konsonan letupan *t dalam BMP yang disebut sebagai [t] dalam DMTAP

Posisi BMP/DMTAP	Awal Kata	Tengah Kata	Akhir Kata
BMP	*t	*-t-	*-t
VTKK	[t-]	[-t-]	[-t]
VJRA	[t-]	[-t-]	[-t]
VSLG	[t-]	[-t-]	[-t]

BMP *k

Semua varian DMTAP mengekalkan konsonan letupan langit lembut *k dalam BMP pada posisi awal dan tengah secara teratur. Namun begitu, contoh data menunjukkan *k pada posisi akhir kata dalam BMP berlaku inovasi secara sporadik dalam semua varian apabila *k → [q] dalam VSLG dan inovasi secara teratur menjadi [ʔ] dalam VJRA dan sporadik dalam VTKK dan VSLG. Contoh data ialah seperti berikut:

BMP *kiba ‘kiri’ > VTKK [kiri]; VJRA; VSLG [kiyi];
 BMP *kanan ‘kanan’ > VTKK; VJRA; VSLG [kanan];
 BMP *kaki ‘kaki’ > VTKK, VSLG; VJRA [kaki];
 BMP *bəlakaŋ ‘belakang’ > VTKK; VJRA; VSLG [belakang];
 BMP *biluk ‘belok’ > VTKK [belok]; VJRA --; VSLG [biloq];
 BMP *pindik ‘pendek’ > VTKK [pəndek]; VJRA [pende?]; VSLG [panda?];
 BMP *masak ‘masak’ > VTKK; VJRA; VSLG [masa?];
 BMP *duduk ‘duduk’ > VTKK VJRA; VSLG [dudu?];
 BMP *anak ‘anak’ > VTKK; VJRA [ana?]; VSLG [kana?];

Jadual 11 memaparkan perbandingan penyebaran konsonan BMP *k > [t], [q] atau [ʔ] dalam varian DMTAP.

JADUAL 11. Perbandingan penyebaran konsonan letupan lelangit lembut *k dalam BMP menjadi[k] dalam DMTAP

Posisi BMP/DMTAP	Awal Kata	Tengah Kata	Akhir Kata
BMP	*k	*-k-	*k
VTKK	[k]	[k]	[-k] atau [-ʔ]
VJRA	[k]	[k]	[-ʔ]
VSLG	[k]	[k]	[-ʔ] atau [q]

BMP *ʔ

Semua varian DMTAP memperlihatkan adanya konsonan letupan *ʔ dalam BMP pada posisi akhir kata secara sporadik dalam perkataan tertentu. Namun begitu, ada juga contoh data menunjukkan *ʔ pada posisi akhir kata dalam BMP berlaku inovasi secara sporadik dalam semua varian apabila /ʔ/ disebut sebagai \emptyset dalam semua varian. Contoh data ialah seperti berikut:

BMP *timbaʔ ‘menembak’ > VTKK [mənembaʔ]; VJRA [timbaʔ]; VSLG [mənembaʔ];
 BMP *tawaʔ ‘tertawa’ > VTKK [tətawə]; VJRA [kətawaʔ]; VSLG [tawaʔ];
 BMP *apaʔ ‘bapak’ > VTKK [bapə]; VSLG [bəpaʔ]; VJRA [bapaʔ];
 BMP *bukaʔ ‘buka’ > VTKK [bukə]; VJRA; VSLG [bukaʔ];
 BMP *telinaʔ ‘telinga’ > VTKK [təliŋ; VSLG; VJRA [təliŋa];
 BMP *iniʔ ‘ini’ > VTKK, VJRA; VSLG [iniʔ];
 BMP *ituʔ ‘itu’ > VTKK [itu]; VJRA [ɛtəʔ]; VSLG [setos].

Jadual 12 memaparkan perbandingan penyebaran konsonan BMP *ʔ > [ʔ], atau \emptyset dalam varian DMTAP.

JADUAL 12. Perbandingan penyebaran konsonan letupan *ʔ dalam BMP > kepada [ʔ] dalam DMTAP

Posisi BMP/DMTAP	Awal Kata	Tengah Kata	Akhir Kata
BMP	-	-	*ʔ
VTKK	-	-	[ʔ] atau ø
VJRA	-	-	[ʔ] atau ø
VSLG	-	-	[ʔ] atau ø

BMP *b

Semua varian DMTAP memperlihatkan adanya turunan secara langsung konsonan letupan BMP *b pada posisi awal kata dalam semua varian DMTAP. Manakala pada posisi tengah kata pula dalam perkataan tertentu BMP *b mengalami inovasi secara sporadik dalam semua varian menjadi [w]. Contoh data ialah seperti berikut dan Jadual 13 memaparkan perbandingan penyebaran konsonan BMP *b > [b], atau [w] dalam varian DMTAP.

BMP *buluʔ ‘bulu’ > VTKK, VJRA, VSLG [bulu];

BMP *bəlakarʔ ‘belakang’ > VTKK, VJRA, VSLG [bəlakarʔ];

BMP *bahu ‘bahu’ > VTKK [bahu]; VSLG; VJRA [bəhu];

BMP *babah ‘bawah’ > VTKK; VSLG; VJRA [bawah];

BMP *ɣambut ‘rambut’ > VTKK [rambut]; VJRA; VSLG [ɣambut];

BMP *timbaʔ ‘menembak’ > VTKK; VJRA [mənembaʔ]; VSLG [timbaʔ];

JADUAL 13. Perbandingan penyebaran konsonan letupan *b dalam BMP kepada [b] dalam DMTAP

Posisi BMP/DMTAP	Awal Kata	Tengah Kata	Akhir Kata
BMP	*b	*-b-	-
VTKK	[b]	[b] atau [w]	-
VJRA	[b]	[b] atau [w]	-
VSLG	[b]	[b] atau [w]	-

BMP *d

Konsonan letupan *d dalam BMP turun secara langsung dalam semua varian pada posisi tengah kata. Manakala pada posisi awal kata pula dalam perkataan tertentu *d mengalami inovasi secara sporadik dalam semua varian dan berubah menjadi [l]. Contoh data ialah seperti berikut:

BMP *deŋej ‘dengar’ > VTKK; VJRA; VSLG [dəŋar];

BMP *diləh ‘lidah’ > VTKK; VSLG; VJRA [lidəh];

BMP *tiduɣ ‘tidur’ > VTKK [tido]; VSLG [tidɔ]; VJRA --;

BMP *duduk ‘duduk’ > VTKK; VJRA; VSLG [duduʔ].

Jadual 14 memaparkan perbandingan penyebaran konsonan *d dalam BMP kepada [d] atau [l] dalam varian DMTAP.

JADUAL 14. Perbandingan penyebaran konsonan letupan *d dalam BMP menjadi [d] dengan DMTAP

Posisi BMP/DMTAP	Awal Kata	Tengah Kata	Akhir Kata
BMP	*d	*-d-	-
VTKK	[d] atau [l]	[d]	-
VJRA	[d] atau [l]	[d]	-
VSLG	[d] atau [l]	[d]	-

BMP *g

Konsonan letupan *g dalam BMP diturunkan secara teratur dalam semua varian pada posisi awal dan tengah kata. Contoh data ialah seperti berikut:

BMP *gigi ‘gigi’ > VTKK; VJRA; VSLG [gigi];
 BMP *gigit ‘gigit’ > VTKK; VSLG; VJRA [gigit].

Jadual 15 memaparkan perbandingan penyebaran konsonan *g dalam BMP kepada [g] dalam varian DMTAP.

JADUAL 15. Perbandingan penyebaran konsonan letupan *g dalam BMP kepada [g] dengan DMTAP

Posisi BMP/DMTAP	Awal Kata	Tengah Kata	Akhir Kata
BMP	*g	*g	-
VTKK	[g]	[g]	-
VJRA	[g]	[g]	-
VSLG	[g]	[g]	-

BMP *tʃ

Konsonan *tʃ dalam BMP diturunkan secara teratur dalam semua varian pada posisi awal dan tengah kata. Contoh data ialah seperti berikut dan Jadual 16 memaparkan perbandingan penyebaran konsonan *tʃ dalam BMP kepada [tʃ] dalam varian DMTAP.

BMP *hulət tʃa tʃiŋ ‘cacing tanah’ > VTKK [tʃa tʃiŋ tanah]; VJRA [tʃa tʃeŋ]; VSLG [tʃa tʃiŋ tanah]

BMP *tʃium ‘cium’ > VTKK; VJRA; VSLG [tʃijum]

BMP *tʃuji ‘curit’ > VTKK [tʃuri]; VSLG [tʃoyeʔ]; VJRA --;

BMP *kətʃil ‘kecil’ > VTKK [kətʃil]; VSLG [kətʃiʔ]; VJRA [kətʃiʔ].

JADUAL 16. Perbandingan penyebaran konsonan letupan *tʃ BMP kepada [tʃ] dengan DMTAP

Posisi BMP/DMTAP	Awal Kata	Tengah Kata	Akhir Kata
BMP	*tʃ	*-tʃ-	-
VTKK	[tʃ]	[tʃ]	-
VJRA	[tʃ-]	[-tʃ-]	-
VSLG	[tʃ-]	[-tʃ-]	-

BMP *dʒ

BMP *dʒ diturunkan secara teratur dalam semua varian pada posisi awal dan tengah kata. Contoh data ialah seperti berikut:

BMP *dʒatuh ‘jatuh’ > VTKK [dʒatuh]; VJRA [dʒətɔh]; VSLG]dʒatoh];

BMP *dʒalan ‘jalan’ > VTKK; VJRA; VSLG [dʒalan];

BMP *tadʒəm ‘tajak’ > VTKK [tadʒəm]; VSLG; VJRA [tadʒəm];

BMP *hidʒaw ‘hijau’ > VTKK [hidʒaw]; VSLG; VJRA [idʒaw].

Jadual 17 memaparkan perbandingan penyebaran konsonan letusan *dʒ dalam BMP kepada [dʒ] dalam varian DMTAP.

JADUAL 17. Perbandingan penyebaran konsonan letusan /dʒ dalam BMP kepada [dʒ] dengan DMTAP

Posisi BMP/DMTAP	Awal Kata	Tengah Kata	Akhir Kata
BMP	[dʒ]	[dʒ]	-
VTKK	[dʒ-]	[-dʒ-]	-
VJRA	[dʒ-]	[-dʒ-]	-
VSLG	[dʒ-]	[-dʒ-]	-

BMP *s

Konsonan geseran *s BMP diturunkan secara teratur dalam semua varian pada semua posisi kata. Contoh data ialah seperti berikut:

BMP *səmpit ‘sempit’ > VTKK; VJRA; VSLG [səmpet];

BMP *suŋaj ‘sungai’ > VTKK [suŋaj]; VJRA; VSLG [sɔŋaj];

BMP *bəsaj ‘besar’ > VTKK; VJRA [bəsar]; VSLG [bəsə];

BMP *nipis ‘tipis’ > VTKK [tipes]; VSLG [nepes]; VJRA [nɛpes];

Jadual 18 memaparkan perbandingan penyebaran konsonan geseran BMP *s kepada [s] dalam varian DMTAP.

JADUAL 18. Perbandingan penyebaran konsonan geseran *s dalam BMP kepada [s] dengan DMTAP

Posisi BMP/DMTAP	Awal Kata	Tengah Kata	Akhir Kata
BMP	[s]	[s]	[-s]
VTKK	[s-]	[-s-]	[-s]
VJRA	[s-]	[-s-]	[-s]
VSLG	[s-]	[-s-]	[-s]

BMP *h

Konsonan *h dalam BMP diturunkan secara teratur dalam semua varian pada posisi awal dan akhir kata. Namun begitu, pada posisi tengah kata perubahan secara sporadik telah berlaku dalam sesetengah data VJRA apabila /h/ dalam BMP disebut sebagai \emptyset pada posisi ini. Contoh data ialah seperti berikut:

BMP *hiduŋ ‘hidung’ > VTKK [hiduŋ]; VJRA [idɔŋ]; VSLG [hidɔŋ];

BMP *hati ‘tipis’ > VTKK; VSLG; VJRA [hati];

BMP *bahu ‘bahu’ > VTKK [bahu]; VSLG; VJRA [bəhu];

BMP *liheŋ ‘leher’ > VTKK [leher]; VSLG [lehe]; VJRA [leheŋ];

BMP *dilah ‘lidah’ > VTKK; VSLG; VJRA [lidah];

BMP *muntah ‘muntah’ > VTKK [muntah]; VSLG [mɔntah]; VJRA [montah].

Jadual 19 memaparkan perbandingan penyebaran konsonan geseran *h dalam BMP kepada [h] atau \emptyset dalam varian DMTAP.

JADUAL 19. Perbandingan penyebaran konsonan geseran *h dalam BMP kepada [h] atau \emptyset dengan DMTAP

Posisi BMP/DMTAP	Awal Kata	Tengah Kata	Akhir Kata
BMP	*h	*-h-	*h
VTKK	[h]	[h]	[h]
VJRA	[h]	[h] atau \emptyset	[h]
VSLG	[h]	[h]	[h]

BMP *ɣ

Konsonan geseran langit lembut *ɣ dalam BMP diturunkan secara teratur dalam VJRA dan VSLG pada posisi awal dan tengah kata namun mengalami inovasi secara sporadik menjadi \emptyset pada posisi akhir kata. Konsona *ɣ dalam BMP mengalami inovasi secara teratur menjadi [r] dalam semua posisi kata dalam VTKK pada semua posisi kata dan secara sporadik menjadi \emptyset pada akhir kata. Contoh data ialah seperti berikut:

BMP *ɣambut ‘rambut’ > VTKK [rambut]; VJRA; VSLG [ɣambut];

BMP *pəɣut ‘perut’ > VTKK [pərut]; VSLG; VJRA [pəɣot];

BMP *dɣaɣum ‘jarum’ > VTKK [dɣarum]; VSLG [dɣəɣom]; VJRA [dɣaɣom];

BMP *liheŋ ‘leher’ > VTKK [leher]; VSLG [lehe]; VJRA [leheŋ];

BMP *pasiŋ ‘pasir’ > VTKK; VSLG; VJRA [pase].

Jadual 20 Perbandingan penyebaran konsonan geseran langit lembut *ɣ dalam BMP kepada [ɣ] atau \emptyset dalam varian DMTAP.

JADUAL 20. Perbandingan penyebaran konsonan geseran lelangit lembut *ɣ dalam BMP kepada [ɣ] atau ø dengan DMTAP

Posisi BMP/DMTAP	Awal Kata	Tengah Kata	Akhir Kata
BMP	*ɣ	*-ɣ-	*ɣ
VTKK	[r]	[r]	[r] atau [ø]
VJRA	[ɣ]	[ɣ]	[ɣ] atau [ø]
VSLG	[ɣ]	[-ɣ-]	[ɣ] atau [ø]

BMP *m

Konsonan nasal *m dalam BMP diturunkan secara teratur dalam semua varian DMTAP pada semua posisi kata. Contoh data ialah seperti berikut:

- BMP *muntah ‘muntah’ > VTKK [muntah]; VJRA[mɔntah; VSLG [montah];
 BMP *makan ‘makan’ > VTKK; VJRA; VSLG [makan];
 BMP *ɣambut ‘rambut’ > VTKK [rambut]; VJRA; VSLG [ɣambut];
 BMP *dʒaɣum ‘jarum’ > VTKK [dʒarum]; VSLG [dʒəɣom]; VJRA [dʒaɣom];
 BMP *tʃium ‘mencium’ > VTKK [ʃijum]; VJRA; VSLG [tʃijum].

Jadual 21 memaparkan perbandingan penyebaran konsonan nasal *m dalam BMP kepada [m] dalam varian DMTAP.

JADUAL 21. Perbandingan penyebaran konsonan letupan /m/ dalam BMP kepada [m] dengan DMTAP

Posisi BMP/DMTAP	Awal Kata	Tengah Kata	Akhir Kata
BMP	*m	*m	*m
VTKK	[m]	[m]	[m]
VJRA	[m]	[m]	[m]
VSLG	[m]	[m]	[m]

BMP *n

Konsonan nasal *n dalam BMP diturunkan secara teratur dalam VJRA dan VSLG pada posisi awal dan tengah kata namun mengalami inovasi secara sporadik menjadi [ŋ] pada posisi akhir kata dalam semua varian. Manakala dalam VTKK pula, pada posisi awal mengalami inovasi secara teratur menjadi [t]. Contoh data ialah seperti berikut:

- BMP *nipis ‘tipis’ > VTKK [tipes]; VJRA [nepes]; VSLG [nɛpes];
 BMP *kanan ‘kanan’ > VTKK; VJRA; VSLG [kanan];
 BMP *dʒalan ‘dʒalan’ > VTKK; VJRA; VSLG [kanan];
 BMP *tulan ‘tulang’ > VTKK [tulaŋ], VJRA; VSLG [tɔlaŋ].

Jadual 22 memaparkan perbandingan penyebaran konsonan, nasal *n dalam BMP kepada [n], [t] atau [ŋ] dalam varian DMTAP.

JADUAL 22. Perbandingan penyebaran konsonan letupan nasal *n dalam BMP kepada [n], [t] atau [ŋ] dengan DMTAP

Posisi BMP/DMTAP	Awal Kata	Tengah Kata	Akhir Kata
BMP	*n	*-n-	*-n
VTKK	[n] > [t]	[n]	[n] atau [ŋ]
VJRA	[n]	[n]	[n] atau [ŋ]
VSLG	[n]	[n]	[n] atau [ŋ]

BMP *ŋ

Konsonan nasal *ŋ dalam BMP diturunkan secara teratur dalam semua varian DMTAP pada posisi awal dan tengah kata. Contoh data ialah seperti berikut:

BMP *ŋamuk ‘nyamuk’ > VTKK [ŋamok]; VJRA [ŋamɔʔ]; VSLG [ŋamoʔ];
 BMP *kujah ‘kunyah’ > VTKK [kujah]; VJRA [kujah]; VSLG--.

Jadual 23 memaparkan perbandingan penyebaran konsonan nasal *ŋ dalam BMP kepada [ŋ] dalam varian DMTAP.

JADUAL 23. Perbandingan penyebaran konsonan nasal *ŋ dalam BMP kepada [ŋ] dengan DMTAP

Posisi BMP/DMTAP	Awal Kata	Tengah Kata	Akhir Kata
BMP	*ŋ	*-ŋ-	-
VTKK	[ŋ]	[ŋ]	-
VJRA	[ŋ]	[ŋ]	-
VSLG	[ŋ]	[ŋ]	-

BMP *ŋ

Konsonan nasal *ŋ velar dalam BMP diturunkan secara teratur dalam semua varian DMTAP pada posisi tengah dan akhir kata. Contoh data ialah seperti berikut:

BMP *bəŋkak ‘bengkak’ > VTKK; VJRA; VSLG [bəŋkaʔ];
 BMP *aŋin ‘angin’ > VTKK; VJRA; VSLG [aŋin];
 BMP *suŋaj ‘sungai’ > VTKK [suŋaj]; VJRA; VSLG [sɔŋaj];
 BMP *pandʒaŋ ‘panjang’ > VTKK; VJRA; VSLG [pandʒaŋ];
 BMP *kəŋiŋ ‘kering’ > VTKK [kəriŋ]; VJRA; VSLG [kəŋeŋ].

Jadual 24 memaparkan perbandingan penyebaran konsonan nasal *ŋ dalam BMP kepada [ŋ] dalam varian DMTAP.

JADUAL 24. Perbandingan penyebaran konsonan letupan *ŋ dalam BMP kepada [ŋ] dengan DMTAP

Posisi BMP/DMTAP	Awal Kata	Tengah Kata	Akhir Kata
BMP	-	*-ŋ-	*-ŋ
VTKK	-	[ŋ]	[ŋ]
VJRA	-	[ŋ]	[ŋ]
VSLG	-	[ŋ]	[ŋ]

BMP *l

Konsonan sisian *l dalam BMP diturunkan secara teratur dalam semua varian DMTAP pada semua posisi kata. Contoh data ialah seperti berikut:

BMP *laki ‘suami’ > VTKK --; VJRA;VSLG [laki];

BMP *lihey ‘leher’ > VTKK [leher]; VSLG [lehe]; VJRA [lehey];

BMP *dzalan ‘jalan’ > VTKK; VJRA; VSLG [dzalan];

BMP *kulit ‘kulit’ > VTKK; VSLG [kulet]; VJRA [kɔlet];

BMP *tumpul ‘tumpul’ > VTKK [tumpul]; VJRA [tɔmpul]; VSLG [tɔmpɔl].

Jadual 25 memaparkan perbandingan penyebaran konsonan sisian *l dalam BMP kepada [l] dalam varian DMTAP.

JADUAL 25. Perbandingan penyebaran konsonan sisian *l dalam BMP kepada [l] dengan DMTAP

Posisi BMP/DMTAP	Awal Kata	Tengah Kata	Akhir Kata
BMP	*l	*-l-	*-l
VTKK	[l]	[l]	[l]
VJRA	[l]	[l]	[l]
VSLG	[l]	[l]	[l]

BMP *w

Konsonan separuh vokal *w dalam BMP diturunkan secara teratur dalam semua varian DMTAP pada posisi tengah dan akhir kata. Contoh data ialah seperti berikut:

BMP *tawaʔ ‘tertawa’ > VTKK [tətawəʔ]; VJRA [kətawaʔ]; VSLG [tawaʔ];

BMP *awan ‘awan’ > VTKK; VJRA; VSLG [awan];

BMP *kəʔəbaw ‘kerbau’ > VTKK [kərbaw]; VJRA; VSLG [kəʔəbaw].

Jadual 26 memaparkan perbandingan penyebaran konsonan separuh vokal *w dalam BMP kepada [w] dalam varian DMTAP.

JADUAL 26. Perbandingan penyebaran konsonan letupan separuh vokal *w dalam BMP kepada [w] dengan DMTAP

Posisi BMP/DMTAP	Awal Kata	Tengah Kata	Akhir Kata
BMP	-	*-w-	*-w
VTKK	-	[w]	[w]
VJRA	-	[w]	[w]
VSLG	-	[w]	[w]

BMP *j

Konsonan sepanyh vokal *j dalam BMP diturunkan secara teratur dalam semua varian DMTAP pada posisi tengah dan akhir kata. Contoh data ialah seperti berikut:

BMP *kaju? ‘kayu’ > VTKK; VJRA; VSLG [kaju];

BMP *sajap ‘sayap’ > VTKK; VJRA [sajap]; VSLG [kəpaʔ];

BMP *suŋaj ‘sungai’ > VTKK [suŋaj]; VJRA; VSLG [sɔŋaj].

Jadual 27 memaparkan perbandingan penyebaran konsonan separuh vokal *j dalam BMP [j] dalam varian DMTAP.

JADUAL 27. Perbandingan penyebaran konsonan separuh vokal *j dalam BMP kepada [j] dengan DMTAP

Posisi BMP/DMTAP	Awal Kata	Tengah Kata	Akhir Kata
BMP	-	*-j-	*-j
VTKK	-	[j]	[j]
VJRA	-	[j]	[j]
VSLG	-	[j]	[j]

ANALISIS INOVASI BERSAMA

Menurut Collins (1986, hlm. 13), tugas ahli linguistik sejarah melibatkan rekonstruksi bahasa purba dan penggolongan bahasa turunan. Rekonstruksi dibuat berpandukan perunggu kesepadanan sedangkan penggolongan dibuat dengan memperhatikan penyebaran inovasi dan retensi. Setiap inovasi menggambarkan peristiwa sejarah. Pembaharuan dan perubahan terjadi kerana bahasa sentiasa berkembang. Walaupun tidak menafikan kepentingan kedua-dua elemen, inovasi bersama dan retensi; namun yang paling diutamakan dalam menelusuri hubungan jauh-dekat ini adalah inovasi bersama. Demikianlah jikalau berpangkal pada pegangan para sarjana linguistik perbandingan sejarawi, antaranya Collins (1981, 1986, 1989), Rahim Aman (2008), dan Ringe dan Eska (2013). Signifikannya aspek ini adalah kerana melalui inovasi bersamalah yang berupaya mencerminkan terjadinya perkembangan dalam masyarakat yang menuturkan bahasa, atau dialek berkenaan.

Pada perbincangan sebelumnya, pengkaji telah mengutarakan perbandingan fonem vokal, dftong dan konsonan BMP dengan DMTAP bagi memperlihatkan bahawa terdapat beberapa fonem yang masih kekal (retensi) dalam beberapa varian dan terdapat juga beberapa fonem varian DMTAP yang telah mengalami perubahan (inovasi) daripada bahasa induknya. Oleh itu, pada bahagian ini pengkaji akan memaparkan inovasi fonologi ataupun perselisihan fonetik yang telah terjadi dalam kesemua DMTAP ini dan mengakibatkan terjadinya pemisahan antara DMTAP dalam BMP. Jadual 28 menjelaskan terdapat 18 ciri inovasi fonologi ataupun perselisihan fonetik yang dapat dikesan melalui analisis dapatan perbandingan BMP dengan DMTAP sebelum ini.

JADUAL 28. Inovasi fonologi atau perselisihan fonetis BMP dengan DMTAP

No.	BMP	Posisi Kata	Inovasi Fonologi atau Perselisihan Fonetis BMP dengan DMTAP	Jenis Inovasi
1.	*i-	Awal Kata	BMP /i/ → [ɛ] dalam VJRA dan VSLG; [e-] dalam VSLG; data yang lain kekal [i-] dalam semua DMTAP.	Sporadik
2.	*-a-	Tengah Kata	BMP *-a- > [-ə-] dalam VJRA dan VSLG; data yang lain kekal [-a-] dalam semua DMTAP.	Sporadik
3.	*-a	Akhir Kata	BMP *-a > [-ə] dalam semua varian; data yang lain kekal [-a] dalam semua DMTAP.	Sporadik
4.	*-ə-	Praakhir kata tertutup	BMP *-ə- > [-a-] dalam varian Tekek.	Teratur
5.	*-ə-	Praakhir Kata Tertutup	BMP BMP *-ə- > [-ə-] atau [-a-] dalam varian VJRA dan VSLG.	Sporadik
6.	*u-	Awal Kata	BMP *u- > [ɔ-] dalam VJRA dan VSLG; VTKK dan data yang lain kekal [u-] dalam semua DMTAP.	Sporadik
7.	*-u-	Tengah Kata	BMP *-u- > [-u-], [-o-] dalam VTKK dan [-ɔ-] dalam VJRA dan VSLG; data lain kekal [-u-].	Sporadik
8.	*-k	Akhir Kata	BMP*-k > [-ʔ] dalam VJRA.	Teratur
9.	*-k	Akhir Kata	BMP*-k > [-q] dalam VSLG; [-ʔ] dalam VTKK dan VSLG; data yang lain kekal [-k].	Sporadik
10.	*-ʔ	Akhir Kata	BMP *-ʔ > [-∅] dalam semua varian; data yang lain kekal [-ʔ].	Sporadik
11.	*-b-	Tengah Kata	BMP *-b- > [w] dalam semua varian; data yang lain kekal [-b-].	Sporadik
12.	*d-	Awal Kata	BMP *d- > [l-] dalam semua varian; data yang lain kekal [d-].	Sporadik
13.	*-h-	Tengah Kata	BMP *-h- > [-∅-] VJRA; data yang lain kekal [-h-] dalam semua varian.	Sporadik
14.	*y-	Awal Kata	BMP *y- > [r-] VTKK; VSLG dan VJRA kekal [y-].	Teratur
15.	*-y-	Tengah Kata	BMP *-y- > [-r-] VTKK; VSLG dan VJRA kekal [-y-].	Teratur
16.	*-y	Akhir Kata	BMP *-y > [-r] dan [-∅] VTKK; VSLG dan VJRA [-y] dan [-∅].	Sporadik
17.	*n-	Awal Kata	BMP *n- > [t-] VTKK; VSLG dan VJRA kekal [n-].	Teratur
18.	*-n	Akhir Kata	BMP *-n > [-ŋ] dalam semua varian; data lain kekal [-n] dalam semua varin.	Sporadik

Fonem vokal tinggi depan /i/ dalam BMP didapati hadir pada posisi awal kata, suku kata praakhir dan akhir kata dan diturunkan secara langsung dalam semua DMTAP pada semua posisi ini. Namun begitu, terdapat sedikit perubahan berlaku dan sukar dijelaskan dalam beberapa DMTAP terhadap sesetengah data pada posisi awal kata yang ditemui seperti dalam item nombor satu dalam Jadual 28. Data ini memperlihatkan inovasi secara sporadik telah berlaku apabila BMP *i- > [ɛ-] dalam VJRA dan VSLG, [e-] dalam VSLG, sedangkan data yang lain, [i-] dalam semua DMTAP pada posisi awal kata.

Seterusnya, data nombor 2 iaitu vokal *a dalam BMP hadir pada posisi awal kata, suku kata praakhir dan akhir kata dan diturunkan secara langsung dalam semua DMTAP pada semua posisi ini. Namun begitu, terdapat sedikit perubahan telah berlaku dan sukar dijelaskan

dalam sesetengah data pada posisi tengah kata apabila berlaku perubahan secara sporadik seperti dalam Jadual 28 apabila vokal *a dalam BMP disebut sebagai [-ə-] dalam VJRA dan VSLG, manakala, data yang lain kekal [a] dalam semua DMTAP. Seterusnya, item nombor 3 pada posisi akhir kata dalam sesetengah data memperlihatkan inovasi secara sporadik turut berlaku apabila *a dalam BMP direalisasikan sebagai vokal [ə] dalam semua varian manakala, data yang lain kekal [a] dalam semua DMTAP (lihat contoh data dalam Jadual 4).

Pada data 4 dan 5 dalam Jadual 28 memperlihatkan perubahan secara teratur telah berlaku dalam VTKK apabila berada pada suku kata pra akhir kata tertutup BMP *ə menjadi vokal [a] dalam varian ini manakala, VJRA dan VSLG berlaku perubahan secara sporadik BMP *ə kepada [ə] atau [a]. Seterusnya, data 6 dan 7 yang dibandingkan ini memperlihatkan perubahan secara sporadik telah berlaku dalam VJRA dan VSLG pada posisi awal kata apabila *u dalam BMP direalisasikan sebagai [ɔ]. Sehubungan itu, inovasi secara sporadik turut berlaku pada posisi tengah kata apabila vokal *u dalam BMP disebut sebagai [u] dan [o] dalam VTKK dan [ɔ] dalam VJRA dan VSLG manakala, data lain *u diturun secara langsung dalam semua DMTAP.

DMTAP mengekalkan konsonan letupan *k dalam BMP pada posisi awal dan tengah kata secara teratur. Namun begitu, contoh data nombor 8 menunjukkan pada posisi akhir kata inovasi secara teratur apabila *k dalam BMP disebut sebagai [ʔ] dalam VJRA. Data nombor 9 pula didapati berlakunya inovasi secara sporadik dalam semua varian apabila *k disebut sebagai [q] dalam VSLG dan [ʔ]. Data nombor 10 memperlihatkan semua varian DMTAP mempunyai konsonan letupan *ʔ dalam BMP pada posisi akhir kata. Namun begitu, ada juga contoh data menunjukkan *ʔ pada posisi akhir kata dalam BMP didapati berlakunya inovasi secara sporadik dalam semua varian apabila *ʔ menjadi [∅] dalam semua varian.

Jadual 28 pada item nombor 11 memperlihatkan *b pada posisi tengah kata dalam perkataan tertentu dalam BMP mengalami inovasi secara sporadik dalam semua varian menjadi [-w-]. Item nombor 12 pula iaitu *d dalam BMP mengalami inovasi secara sporadik dalam semua varian menjadi [l] pada posisi awal kata dalam perkataan tertentu dan dalam sesetengah data kekal [d]. Item nombor 12, memperlihatkan *h dalam BMP diturunkan secara teratur dalam semua varian pada posisi awal dan akhir kata. Namun begitu, pada posisi tengah kata perubahan secara sporadik telah berlaku dalam sesetengah data dalam VJRA apabila *h dalam BMP menjadi ∅ pada posisi ini dan data yang lain kekal sebagai [h].

BMP *y diturunkan secara teratur dalam VJRA dan VSLG pada posisi awal dan tengah kata seperti dalam Jadual 28 item nombor 14 dan 15, namun mengalami inovasi secara sporadik menjadi ∅ pada posisi akhir kata. Konsonan *y dalam BMP mengalami inovasi secara teratur menjadi [r] dalam semua posisi kata dalam VTKK pada semua posisi kata dan secara sporadik menjadi ∅ pada akhir kata seperti yang terdapat dalam item nombor 16.

Jadual 28 memperlihatkan *n dalam BMP diturunkan secara teratur dalam VTKK pada posisi awal kata seperti yang terdapat pada item nombor 17 dan mengalami inovasi secara sporadik dalam semua varian menjadi [ŋ] dan data yang lain kekal sebagai [n] pada posisi akhir kata dalam semua varian seperti dalam item nombor 18.

Hasil analisis persilisan fonetis ini, memperlihatkan ada 4 inovasi secara teratur yang telah berlaku dalam VTKK seperti yang terdapat pada item nombor 4, 14, 15 dan 17. Inovasi secara teratur yang berlaku dalam VTKK ini memperlihatkan keterpisahan yang agak jauh VTKK ini daripada BMP berbanding VSLG dan VJRA. Keterpisahan ini bolehlah juga

dikaitkan dengan faktor VTKK adalah pusat pentadbiran di Tioman dan banyak didatangi oleh pelancong-pelancong dari luar. Keaslian dialek VTKK ini secara tidak langsung jauh terpisah dari induk purbanya. Manakala, VJRA hanya ada satu sahaja inovasi secara tertaur seperti yang terdapat dalam item nombor 8 iaitu *k dalam BMP menjadi [ʔ] pada posisi akhir kata ini dan secara tidak langsung membuktikan bahawa VJRA ini adalah asalnya varian asli DMTAP. Penemuan dari sudut analisis linguistik bandingan ini secara tidak langsung telah membuktikan bahawa tepatlah cerita yang dibawakan oleh informan di Tioman-Aur-Pemanggil bahawa “*tidaklah namanya datang ke Tioman sekiranya tidak ke Juara kerana Kampung Juara adalah dialek asal masyarakat Tioman-Aur-Pemanggil*”.

KESIMPULAN

Oleh itu, hasil perbincangan yang telah dilaksanakan ini telah menggambarkan bahawa dalam melaksanakan tugas ini, dua elemen penting yang telah menjadi kayu ukur untuk menyempurnakan tugas ini iaitu inovasi bersama dan retensi. Inovasi bermaksud perubahan dalam aspek linguistik tertentu yang terjadi dalam sesebuah bahasa atau dialek. Sementara itu, retensi pula adalah berlawanan daripada inovasi iaitu pengekalan aspek linguistik tertentu dalam sesebuah bahasa atau dialek. Menurut Collins (1986, hlm. 13), tugas ahli linguistik sejarah melibatkan rekonstruksi bahasa purba dan penggolongan bahasa turunan. Rekonstruksi dibuat berpandukan perunggu kesepadanan sedangkan penggolongan dibuat dengan memperhatikan penyebaran inovasi dan retensi. Setiap inovasi menggambarkan peristiwa sejarah. Pembaharuan dan perubahan terjadi kerana bahasa sentiasa berkembang.

Walaupun tidak menafikan kepentingan kedua-dua elemen, inovasi bersama dan retensi; namun yang paling diutamakan dalam menelusuri hubungan jauh-dekat ini adalah inovasi bersama. Demikianlah jikalau berpangkal pada pegangan para sarjana linguistik perbandingan sejarawi, antaranya Collins (1981, 1986, 1989). Signifikannya aspek ini adalah kerana melalui inovasi bersamalah yang berupaya mencerminkan terjadinya perkembangan dalam masyarakat yang menuturkan bahasa, atau dialek berkenaan.

Justeru, inovasilah yang penting dalam pengelompokan bahasa serumpun, iaitu usaha menyusur galur salasilah bahasa serumpun. Inovasi menunjukkan suatu peristiwa dalam sejarah perkembangan rumpun bahasa. Sebaliknya retensi menunjukkan bahawa tiada perkembangan, tiada perubahan. Oleh itu, dalam pengelompokan bahasa retensi tidak penting; hanya inovasi yang menunjukkan peristiwa yang terjadi dalam sesuatu rumpun. Setiap percabangan pada rajah pohon, khasnya pada bahasa-bahasa serumpun menunjukkan adanya seperangkat inovasi yang mencerminkan keretakan keutuhan masyarakat penutur suatu bahasa itu (Collins 1986, hlm. 14).

Oleh itu, melalui melalui perbandingan ciri fonologi yang telah dipaparkan ini, maka klasifikasi DMTAP ini akan dapat dilaksanakan. Namun begitu, klasifikasi tidak akan diketengahkan dalam kajian ini. Kajian ini hanya terhenti dengan memperlihatkan dan memaparkan perbandingan antara BMP dengan varian DMTAP bagi menyempurnakan objektif kajian ini. Oleh itu, hasil daripada perbandingan yang telah dilakukan ini dengan memperlihatkan adanya inovasi dan retensi yang diturunkan daripada BMP dalam varian DMTAP ini secara tidak langsung telah memperkukuhkan teori *The Malay of Sundaland* iaitu jelas memperlihatkan bahawa varian DMTAP ini adalah asalnya dari tanah ranah umat Melayu.

RUJUKAN

- Adelaar, K. A. (1985). Proto-Malayic: The reconstruction of its phonology and parts of Its lexicon and morphology. Disertasi Ijazah Doktor Falsafah, University of Leiden.
- Ajid Che Kob & Mohd Tarmizi Hasrah. (2009). Dialek Melayu Pahang: Tinjauan di Sungai Jelai. *Jurnal Persatuan Linguistik*. 9, 61-76.
- Asiah Idris. (1987). Fonologi Dialek Pahang: Satu Kajian Awal di Kampung Sentang. *Jurnal Dewan Bahasa*. 6(32), 415-431.
- Asmah Hj. Omar. (1991). *Kepelbagaian Fonologi Dialek-dialek Melayu*. Edisi ke-2. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa danPustaka.
- Asmah Hj. Omar. (2008). *Susur Galur Bahasa Melayu*. Edisi ke-2. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa danPustaka.
- Collins, James T. (1981). Ilmu Lingustik Sejarah: Asas, Kaedah dan Hasilnya. *Jurnal Dewan Bahasa*. 25(10), 5-24.
- Collins, James T. (1983). Dialek Pahang: Rangka pengenalan. *Jurnal Dewan Bahasa*. 27 (16), 99-118.
- Collins, James T. (1984). Penyengauan dan Kesengauan Vokal: Maklumat Dialek Melayu Tioman. *Jurnal Dewan Bahasa*. 28(25), 39-59.
- Collins, James. T. (1986). *Penyusunan Salasilah Bahasa Melayu di Malaysia*. Bangi: Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Collins, James. T. (1989). *Antologi Kajian Dialek Melayu*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Collins, James T. (1997). *Ilmu Linguistik: Pebandingan Teori dan Kenyataan*. *Jurnal Dewan Bahasa*. 12(19), 1080-1087.
- Crowley, T. (1992). *An Introduction to Historical Linguistics*. Auckland: Oxford University Press.
- Fox, Anthony (1995). *Linguistic Reconstruction: An Introduction to Theory and Method*. New York: Oxford University Press.
- Ismail Hussein. (1973). Malay Dialects in Malay Peninsula. *Nusantara*. 3(1), 69-79.
- Mahsun, M.S (1995). *Dialektologi Diakronis Sebuah Pengantar*. Yogyakarta: Gadjah Mada University Press.
- Marylina Maros. (2010). Dialek Pekan: Penggunaan dan Pengekalan. *Jurnal Bahasa*. 10(1), 81-94.
- Mohd Tarmizi Hasrah. (2012). Rekonstruksi dan Klasifikasi Dialek Hulu Pahang Purba. Tesis Sarjana. Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Mohd. Tarmizi Hasrah, Shahidi A. H & Rahim Aman. (2013). Inovasi dan Retensi dalam dialek Hulu Tembeling. *GEMA Online® Journal of Language Studies*. 13(3), 211-222.
- Mohd. Tarmizi, Rahim Aman & Shahidi A. Hamid. (2014). *Fosil Dialek Melayu Hulu Pahang*. Bangi: Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Rahim Aman. (2008). *Linguistik Bandingan Bahasa Bidayuhik*. Kuala Lumpur: Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Rahim Aman, Norfazila Ab. Hamid & Shahidi A. H. (2015). Rekonstruksi Vokal dan Diftong Bahasa Melanau Purba. *GEMA Online® Journal of Language Studies*. 15(1), 189-206.
- Ringe, D. & Eska, J. (2013). *Historical Linguistics Toward a Twenty-First Century Reintegration*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Shahidi A. H., Rahim Aman & Zulkifley Hamid. (2012). Kajian Akustik Realisasi Kontras Penyuaran Bunyi Plosive Bahasa Melayu. *GEMA Online® Journal of Language Studies*. 12(2), 745-760.

PENULIS

Norfazila Ab. Hamid ialah pensyarah bahasa Melayu di Unit Bahasa, Jabatan Peradaban dan Potensi Insan, Kolej Universiti Islam Antarabangsa Selangor. Kepakaran beliau adalah dalam bidang Dialektologi dan Linguistik Bandingan.

Rahim Aman ialah Prof Madya di Pusat Penyelidikan Bitara Melayu (Bayu), UKM. Kepakaran beliau adalah dalam bidang Dialektologi dan Linguistik Bandingan.

Shahidi A. Hamid ialah Prof Madya di Pusat Penyelidikan Bitara Melayu (BAYU), UKM. Kepakaran beliau adalah dalam bidang Dialektologi dan Fonologi.